

Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU27

Riksrevisionens rapport om granskning av statens styrning av äldreomsorgen

Sammanfattning

Utskottet anser att riksdagen bör lägga skrivelsen till handlingarna.

I skrivelsen redovisar regeringen sin bedömning av Riksrevisionens iakttagelser och de åtgärder som vidtagits eller planeras med anledning av rapporten om statens styrning av äldreomsorgen.

Utskottet föreslår ett tillkännagivande till regeringen om samordnade digitala system för journalföring och dokumentation. Utskottets förslag grundas på ett motionsyrkande.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår de övriga motionsyrkandena.

I betänkandet finns fyra reservationer (S, M, SD, C, V, KD, L, MP) och ett särskilt yttrande (M).

I en av reservationerna (S, C, MP) föreslås att riksdagen inte ska göra något tillkännagivande.

Behandlade förslag

Skrivelse 2020/21:89 Riksrevisionens rapport om granskning av statens styrning av äldreomsorgen.

Fem yrkanden i följd motioner.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden.....	5
Riksrevisionens rapport om granskning av statens styrning av äldreomsorgen	5
Reservationer	16
1. Nationell handlingsplan, punkt 1 (SD, KD, L)	16
2. Framtida överenskommelser med SKR, punkt 2 (SD)	16
3. Uppdrag till Socialstyrelsen, punkt 3 (M, C, V, KD, L).....	17
4. Samordnade digitala system, punkt 4 (S, C, MP)	17
Särskilt yttrande.....	19
Särskilt yttrande (M)	19
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	20
Skrivelsen.....	20
Följdmotionerna	20

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Nationell handlingsplan

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:3873 av Barbro Westerholm m.fl. (L) och

2020/21:3877 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 1.

Reservation 1 (SD, KD, L)

2. Framtida överenskommelser med SKR

Riksdagen avslår motion

2020/21:3877 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 2.

Reservation 2 (SD)

3. Uppdrag till Socialstyrelsen

Riksdagen avslår motion

2020/21:3876 av Sofia Nilsson m.fl. (C).

Reservation 3 (M, C, V, KD, L)

4. Samordnade digitala system

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om samordnade digitala system för journalföring och dokumentation och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3874 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD).

Reservation 4 (S, C, MP)

5. Skrivelsen

Riksdagen lägger skrivelse 2020/21:89 till handlingarna.

Stockholm den 27 maj 2021

På socialutskottets vägnar

Acko Ankarberg Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Acko Ankarberg Johansson (KD), Kristina Nilsson (S), Camilla Waltersson Grönvall (M), Johan Hultberg (M), Mikael Dahlqvist (S), Sofia Nilsson (C), Carina Ståhl Herrstedt (SD), Yasmine Bladelius (S), Dag Larsson (S), Christina Östberg (SD), Nicklas Attefjord (MP), Pia Steensland (KD), Mats Wiking (S), Ulrika Jörgensen (M), Clara Aranda (SD), Maj Karlsson (V) och Barbro Westerholm (L).

Redogörelse för ärendet

Riksdagen överlämnade Riksrevisionens rapport Äldresatsningen – effektiviteten i statens satsning på kvalitetsregister i äldreomsorgen (RiR 2020:19) till regeringen den 22 oktober 2020. Regeringen återkom till riksdagen den 18 februari 2021 med skrivelse 2020/21:89 Riksrevisionens rapport om granskning av statens styrning av äldreomsorgen.

I betänkandet behandlar utskottet regeringens skrivelse och fem motionsyrkanden i fyra motioner som väckts med anledning av skrivelsen. Förslagen i motionerna finns i bilaga 1.

Utskottets överväganden

Riksrevisionens rapport om granskning av statens styrning av äldreomsorgen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om samordnade digitala system för journalföring och dokumentation och tillkännager detta för regeringen. Riksdagen avslår motionsyrkanden om en nationell handlingsplan, framtida överenskommelser med SKR och uppdrag till Socialstyrelsen.

Jämför reservation 1 (SD, KD, L), 2 (SD), 3 (M, C, V, KD, L) och 4 (S, C, MP).

Riksrevisionens granskningsrapport

Granskningens resultat

Riksrevisionen har granskat om staten har bidragit till en varaktig förbättring av äldreomsorgen genom den s.k. Äldresatsningen. Äldresatsningen pågick mellan 2010 och 2014 och omfattade riktade statsbidrag på totalt 4,3 miljarder kronor. Som en central del av satsningen beslutade regeringen att s.k. kvalitetsregister skulle införas i kommunalt finansierad vård och omsorg om äldre. Regeringens avsikt var att kvalitetsregister skulle användas som underlag för systematiskt förbättringsarbete i vården och omsorgen om äldre.

Riksrevisionens övergripande slutsats är att Äldresatsningen har bidragit till ett välbehövligt fokus på arbetsätten i äldreomsorgen, men att det huvudsakliga syftet med regeringens satsning på kvalitetsregister i äldreomsorgen inte har uppnåtts: att få till stånd ett systematiskt förbättringsarbete som kommer alla till del.

Att införa kvalitetsregister i äldreomsorgen har enligt Riksrevisionen bidragit till en bättre vård och omsorg för dem som bor i särskilt boende och registreras i kvalitetsregister. De som registreras får en bättre äldreomsorg och det tycks inte vara på bekostnad av de äldre som inte registreras. Dessa positiva effekter skapar enligt Riksrevisionen ett dilemma för staten, eftersom användningen av beslutsstöd förbättrar verksamheten för de registrerade men också bidrar till ojämlik vård och skapar likvärdighetsproblem. De personer som inte blir registrerade går miste om en förbättrad vård och omsorg som följer med en registrering i form av uppmärksamhet och strukturerad uppföljning från personalens sida.

Riksrevisionen bedömer vidare att användning av kvalitetsregister som stöd för beslut om vård kan strida mot patientdatalagens (2008:355) bestämmelser om tillåtna ändamål för kvalitetsregister.

Det finns vidare enligt Riksrevisionen även en rad kvarstående hinder för att få till ett systematiskt förbättringsarbete bland personalgrupper på lokal nivå. De främsta hindren är den höga personalomsättningen i äldreomsorgen, den låga utbildningsnivån, bristen på legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal och svårigheten att hitta tid för att tillsammans analysera data och förändra verksamheten.

Riksrevisionen lyfter även fram att mycket tyder på att staten inte har lyckats förvalta de positiva resultat som hade uppnåtts vid Äldresatsningens avslut 2015 och att regeringen saknade en plan för att förvalta resultaten. Socialstyrelsens begränsade roll under satsningen har enligt Riksrevisionen försvårat den långsiktiga förvaltningen av satsningens resultat. Riksrevisionens bedömning är att regeringen kunde gjort mer för att växla över satsningen i Socialstyrelsens verksamhet och på så sätt utvecklat det långsiktiga stödet till kunskapsutvecklingen i kommunerna redan under satsningen.

Riksrevisionen anser att regeringen behöver ta ställning till hur de positiva effekterna av Äldresatsningens kvalitetsregister kan tas tillvara utan att det bidrar till en ojämlig vård och skapar onödig administration i en redan pressad vård och omsorg. Riksrevisionen bedömer att ett krav på obligatorisk registrering troligen skulle bidra till ökad administration och problem med datakvalitet. Mer realistiskt vore därför att utveckla kommunernas journalsystem till fullgoda underlag för beslut på individnivå. Då kan användningen av kvalitetsregister enligt Riksrevisionen avgränsas till systematiskt förbättringsarbete.

Riksrevisionen anser att statens insatser inte har gett tillräckligt stöd till kommunerna för det systematiska förbättringsarbetet och att kommunerna behöver ett tydligare stöd för hur förbättringsarbetet ska bedrivas. Statens kunskapsstyrning till kommunalt finansierad hälso- och sjukvård behöver enligt Riksrevisionen utvecklas.

Riksrevisionens rekommendationer till regeringen

- Säkerställ att det inför framtida överenskommelser med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) finns en plan för hur den ansvariga förvaltningsmyndigheten långsiktigt ska förvalta uppnådda resultat.
- Ge Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med SKR ta fram ett förslag för hur kommunernas journalsystem kan utvecklas så att de utgör ett fullgott stöd för beslut om vård på individnivå.

Riksrevisionens rekommendationer till Socialstyrelsen

- Utveckla vägledning till kommunerna om hur kvalitetsregister ska användas i förbättringsarbete i enlighet med patientdatalagen.
- Gör samarbetningar i syfte att validera kvaliteten i både kvalitetsregister och myndigheternas egna register.

Regeringens skrivelse

Regeringen välkomnar Riksrevisionens granskning och instämmer i den rekommendation som handlar om att säkerställa att det vid överenskommelser med SKR finns en plan för långsiktig förvaltning av uppnådda resultat och att den ansvariga förvaltningsmyndigheten involveras. Regeringen avser att följa upp hur detta kan åstadkommas.

Regeringen instämmer delvis i Riksrevisionens bedömning att informationsöverföringen mellan myndigheterna behöver utvecklas. Med anledning av Riksrevisionens rekommendation att ge Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med SKR ta fram ett förslag för hur kommunernas journalsystem kan utvecklas så att de utgör ett fullgott stöd för beslut om vård på individnivå vill regeringen framhålla att flera åtgärder har vidtagits de senaste åren och sedan tiden för Riksrevisionens granskningsperiod för att förbättra och utveckla kommunernas journalsystem. Som exempel nämns en utredning (dir. 2019:37) som tillsattes i juni 2019 för att se över den rättsliga regleringen för informationsutbyte såväl inom som mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Den 18 januari 2021 lämnade utredningen ett delbetänkande (SOU 2021:4). Vidare nämns regeringens och SKR:s samverkan kring e-hälsofrågorna inom ramen för arbetet med Vision e-hälsa.

När det gäller Riksrevisionens bedömning att regeringen behöver ta ställning till hur de positiva effekterna av kvalitetsregister kan tas tillvara utan att det bidrar till ojämlig vård och onödig administration anför regeringen att könsuppdelade data möjliggör en utveckling mot en vård där medicinska könsskillnader beaktas samtidigt som ovidkommande föreställningar, t.ex. om kvinnligt och manligt, inte påverkar diagnoser och behandlingar. På så sätt kan kvalitetsregisterdata enligt regeringen användas för att följa upp indikationer på att vården inte är jämställd. För att öka användningen av kvalitetsregister har regeringen bl.a. ingått en överenskommelse med SKR om sammanhållen, jämlik och säker vård 2021.

Regeringen delar Riksrevisionens bedömning att användningen av kvalitetsregister primärt handlar om systematiskt förbättringsarbete och att valet av vilka uppgifter som registreras i journal respektive register måste vara förenligt med gällande regelverk.

Regeringen har redan tidigare uppmärksammat den höga personalomsättningen i äldreomsorgen, den låga utbildningsnivån, bristen på legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal och svårigheten att hitta tid för att tillsammans analysera data och förändra verksamheten. Efter det att Riksrevisionen inlett sin granskning har regeringen tillsatt en utredning med uppdraget att ta fram en äldreomsorgslag (dir. 2020:142). Regeringen pekar vidare på satsningen Äldreomsorgslyftet som möjliggör för personer med fast anställning att utbilda sig till undersköterska eller vårdbiträde på betald arbetstid liksom att regeringen har tillsatt en utredning om en fast omsorgskontakt i hemtjänsten (dir. 2019:52). Regeringen anför slutligen att den undersöker möjligheten att gå fram med förslagen i promemorian

Ds 2020:15 Reglering av undersköterskeyrket – kompetenskrav och övergångsbestämmelser.

I och med denna skrivelse anser regeringen att Riksrevisionens rapport är slutbehandlad.

Motionerna

Nationell åtgärdsplan

I kommittémotion 2020/21:3877 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att ta fram en nationell åtgärdsplan för att stärka kvaliteten inom äldreomsorgen. Motionärerna anför att en sådan åtgärdsplan bl.a. bör innehålla en tydlig riktning för hur kompetensen kan stärkas inom många olika områden kopplat till äldreomsorgen och hur kompetensförsörjningen ska kunna stärkas samt frågor om personalkontinuitet. Vidare bör frågan om läkare knutna till äldreboendena ingå i planen. Även i kommittémotion 2020/21:3873 av Barbro Westerholm m.fl. (L) föreslås ett tillkännagivande om en nationell åtgärdsplan för att stärka kvaliteten inom äldreomsorgen. Motionärerna anför att en sådan plan bör ha inriktning mot stärkta arbetsvillkor för personal, eget hemtjänsteam för varje omsorgstagare, en strategi mot den ofrivilliga ensamheten, införande av språkrav för personal inom äldreomsorgen och möjlighet för äldreboenden att anställa läkare.

Framtida överenskommelser med SKR

I kommittémotion 2020/21:3877 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt ska ta fram en plan som säkerställer framtida överenskommelser med SKR om hur den ansvariga förvaltningsmyndigheten långsiktigt ska förvalta uppnådda resultat. Motionärerna efterfrågar upplysning om hur regeringen avser att åstadkomma uppföljningen av Riksrevisionens rekommendation och en tidsplan för densamma.

Uppdrag till Socialstyrelsen

I kommittémotion 2020/21:3876 av Sofia Nilsson m.fl. (C) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att stärka arbetet med analys, uppföljning och användning av kvalitetsregistren i äldreomsorgen, bl.a. genom de åtgärder som Riksrevisionen rekommenderar. Motionärerna anser att Socialstyrelsen bör få ett bredare uppdrag som inkluderar också Riksrevisionens rekommendationer till Socialstyrelsen att utveckla en vägledning till kommunerna om hur kvalitetsregister ska användas i förbättringsarbetet i enlighet med patientdatalagen samt göra sambearbetningar i syfte att validera kvaliteten i både kvalitetsregister och myndighetens egna register.

Samordnade digitala system

I kommittémotion 2020/21:3874 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD) föreslås ett tillkännagivande om samordnade digitala system för journalföring och dokumentation för en patients insatser utifrån såväl hälso- och sjukvårdslagen som socialtjänstlagen. Motionärerna anför att förslagen i betänkandet SOU 2021:4 om att en myndighet med hälso- och sjukvårdsverksamhet får lämna uppgifter till en enskild aktör inom hälso- och sjukvårdsenhet som myndigheten anlitat om uppgifterna behövs i den individriktade hälso- och sjukvården inte är tillräckligt för att säkerställa patientsäkerheten och beslut på individuell nivå. Enligt motionärerna behövs det en starkare samordning mellan journalföring och dokumentation för en patients insatser utifrån såväl hälso- och sjukvårdslagen som socialtjänstlagen. Regeringen bör ta fram lagförslag, som är på plats senast under 2022, för att säkerställa att personal inom äldreomsorgen får tillgång till samordnade digitala system för journalföring och dokumentation för en patients insatser utifrån dessa båda lagar.

Kompletterande information

Budgetpropositionen för 2021

Regeringen beslutade i maj 2020 att ett äldreomsorgslyft ska genomföras. Syftet är att stärka kompetensen inom kommunalt finansierad vård och omsorg om äldre genom att ge ny och befintlig personal möjlighet att genomgå utbildning till vårdbiträde eller undersköterska på betald arbetstid. Staten kommer att finansiera kostnaden för den tid den anställda är frånvarande på grund av studier. I budgetpropositionen för 2021 (prop. 2020/21:1 utg.omr. 9) föreslog regeringen en ökning av anslaget 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet för 2021 med 3 394 000 000 kronor 2021 för detta ändamål.

Vidare föreslog regeringen ett riktat långsiktigt resurstillskott till kommunerna på 4 000 000 000 kronor från 2021 och framåt. I budgetpropositionen avsattes även 195 000 000 kronor till en återhämtningsbonus inom äldreomsorgen. Syftet med denna är att förbättra arbetssituationen för de anställda.

Regeringen föreslog att sammanlagt 9 008 490 000 kronor skulle anvisas till anslaget 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet för 2021.

Regeringen föreslog även att riksdagen bemyndigar regeringen att under 2021 för anslaget 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet ingå ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 1 008 000 000 kronor 2022–2023.

I december 2020 ställde sig socialutskottet bakom regeringens förslag (bet. 2020/21:SoU1). Riksdagen biföll utskottets förslag till riksdagsbeslut (rskr. 2020/21:156, prot. 2020/21:56).

Socialutskottet har gått igenom regeringens resultatredovisning för området omsorg om äldre inom utgiftsområde 9 i budgetpropositionerna för 2020 och

2021 (bet. 2019/20:SoU1 och bet. 2020/21:SoU1). Utskottet har bl.a. betonat att det är angeläget att användningen av statliga medel följs upp löpande kopplat till resultatet.

Ändring i statens budget

Den 6 april 2021 beslutade finansutskottet att föreslå följande ändringar i statens budget (bet. 2020/21:FiU46).

Inom utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg föreslås att anslaget 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet ökas med totalt 4 322 100 000 kronor för 2021.

I förslaget avsätts medel i syfte att minska antalet timanställningar och för att öka personalkontinuiteten inom äldreomsorgen. Enligt förslaget bör 2 miljarder kronor avsättas för 2021 för detta ändamål. Stödet ska vara prestationsbaserat.

Vidare avsätts medel för ökad medicinsk kompetens inom äldreomsorgen. För att utöka läkarkompetensen inom äldreomsorgen avsätts 300 miljoner kronor. Vidare avsätts 1 miljard kronor i ett nytt prestationsbaserat stöd för att utöka sjuksköterskebemanningen inom äldreomsorgen. För att göra det möjligt för fler undersköterskor att utbilda sig till specialistundersköterskor föreslås att totalt 33,15 miljoner kronor avsätts. Utskottet föreslår ett höjt beställningsbemyndigande för anslaget 1:19 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning.

Slutligen avsätts medel för att öka möjligheterna till trygga boenden för äldre. Enligt förslaget bör 1 miljard kronor avsättas för 2021 till investeringsstöd för att stimulera ombyggnation och nybyggnation av särskilt boende samt bostäder på den ordinarie bostadsmarknaden som riktar sig till personer över 65 år. Beställningsbemyndigandet bör enligt förslaget utökas proportionerligt för att ökade ekonomiska åtaganden inom anslaget 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet ska kunna ingå.

Förslaget förväntas öka utgifterna i statens budget och försvaga det finansiella sparandet och öka det statliga lånebehovet med 4,3 miljarder kronor för 2021. Detta anser utskottet är motiverat i den krissituation som Sverige befinner sig i.

Den 23 mars 2021 yttrade sig socialutskottet till finansutskottet (yttr. 2020/21:SoU5y Förslag till ändring i statens budget för 2021 – Resurser till ökad personalkontinuitet och medicinsk kompetens inom äldreomsorgen samt fler boenden för äldre). Socialutskottet begränsade sitt yttrande till de delar som rör anslaget 4:5 Stimulansåtgärder inom äldreområdet inom utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg och föreslog att finansutskottet skulle ta ett initiativ i enlighet med förslaget i dessa delar.

Den 7 april 2021 biföll riksdagen finansutskottets förslag till riksdagsbeslut (rskr. 2020/21:237–239, prot. 2020/21:103).

Uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen

Den 23 februari 2021 föreslog socialutskottet ett tillkännagivande till regeringen om uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen (bet. 2020/21:SoU28). I utskottets ställningstagande anförde socialutskottet bl.a. att det är mycket viktigt att säkerställa att medel som är avsedda för äldreomsorgen går till den verksamheten. Med stöd av sin initiativrätt enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen föreslog utskottet därför ett tillkännagivande om att regeringen ska göra en noggrann uppföljning och utvärdering av Äldreomsorgslyftet samt det årliga resurstillskott på 4 000 000 000 kronor som kommunerna kommer att tilldelas fr.o.m. 2021 för att skapa ökade förutsättningar att stärka äldreomsorgen. I de fall medlen inte har använts till äldreomsorgen ska de återbetalas (s. 9).

Den 3 mars 2021 biföll riksdagen socialutskottets förslag till riksdagsbeslut (rskr. 2020/21:210, prot. 2020/21:87).

Delbetänkande om äldreomsorgen under pandemin

Coronakommissionen överlämnade delbetänkandet Äldreomsorgen under pandemin (SOU 2020:80) den 15 december 2020. Kommissionen gör följande övergripande bedömning:

- Den allmänna smittspridningen i samhället är högst sannolikt den enskilt viktigaste faktorn bakom den stora smittspridningen i äldreboendena.
- När pandemin slog till stod den svenska äldreomsorgen oförberedd. Äldreomsorgens institutionella struktur var inte rustad för en pandemi, och anställda i äldreomsorgen lämnades i stor utsträckning ensamma att hantera denna krissituation.
- De åtgärder som regeringen och statliga myndigheter vidtog för att minska riskerna för smittspridning i äldreomsorgen var sena och i flera avseenden även otillräckliga.

Kommissionen gör bedömningen att äldreomsorgen har strukturella och sedan länge välkända problem som måste åtgärdas (s. 250). Kommissionen pekar på ett behov av högre bemanning, ökad kompetens och rimliga arbetsförhållanden och anför bl.a. följande:

- Arbetsgivarna i äldreomsorgen måste förbättra anställningstryggheten och personalkontinuiteten samt kraftigt minska andelen personal med timanställning.
- Den medicinska kompetensen inom äldreomsorgen bör förstärkas genom exempelvis krav på minimiutbildningar för olika yrkeskategorier. Behovet av statliga utbildningssatsningar behöver i samband med det övervägas.
- Sjuksköterskekompetens bör som huvudregel finnas på plats på varje särskilt boende dygnet runt under veckans alla dagar.

Enligt uppgift från Regeringskansliet i mars 2021 är ärendet under beredning.

En äldreomsorgslag

I december 2020 tillsatte regeringen en särskild utredare med uppdraget att föreslå en äldreomsorgslag (dir. 2020:142). Enligt direktivet behöver begreppet äldreomsorg definieras och verksamheten ges ett tydligare uppdrag och innehåll. Utredaren ska vidare överväga och lämna förslag på hur medicinsk kompetens kan stärkas i verksamheten och – om det behövs – inom den kommunala ledningen. Målet är att få till stånd långsiktiga förutsättningar för äldreomsorgen, tydliggöra äldreomsorgens uppdrag och innehåll samt säkerställa tillgången till god hälso- och sjukvård och medicinsk kompetens inom äldreomsorgen.

Utredaren ska bl.a.

- föreslå en äldreomsorgslag som kompletterar socialtjänstlagen (2001:453) med särskilda bestämmelser om vård och omsorg om äldre och som innehåller bestämmelser om en nationell omsorgsplan,
- överväga och vid behov lämna förslag som stärker tillgången till medicinsk kompetens inom äldreomsorgen.

Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2022.

Personalkontinuitet och språkrav i äldreomsorgen

I betänkande 2020/21:SoU9 Äldre frågor föreslog utskottet att riksdagen skulle rikta två tillkännagivanden till regeringen om personalkontinuitet inom äldreomsorgen och kunskapskrav i det svenska språket. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2020/21:216). Utskottet anförde följande (s. 42 – 43:

I Coronakommissionens första delredovisning Äldreomsorgen under pandemin (SOU 2020:80) görs bl.a. bedömningen att personalkontinuiteten inom äldreomsorgen måste förbättras. Utskottet delar denna uppfattning. Kontinuitet skapar trygghet för vårdtagaren och bidrar till en god arbetsmiljö för personalen. Utskottet anser därför att regeringen bör vidta åtgärder för att förbättra personalkontinuiteten inom äldreomsorgen. Utskottet föreslår att riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför och tillkännager detta för regeringen. Motionerna [...] bör bifallas. Motionerna [...] bör bifallas delvis.

Enligt utskottet är det viktigt att äldreomsorgens personal behärskar det svenska språket. Detta är en säkerhetsaspekt så att föreskrifter, dokumentation, vård och omsorgsprogram samt läkemedelsföreskrifter m.m. kan följas. Utskottet anser därför att regeringen bör se över vilka kunskapskrav i det svenska språket som ska gälla för äldreomsorgens personal. Utskottet föreslår att riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför och tillkännager detta för regeringen. Motionerna [...] bör bifallas. Motionerna [...] bör bifallas delvis. Motionerna [...] bör avslås.

Stärkt kompetens i vård och omsorg – reglering av undersköterskeyrket

Den 8 april 2021 beslutade regeringen om proposition 2020/21:175 Stärkt kompetens i vård- och omsorg – reglering av undersköterskeyrket. I propositionen föreslås bl.a. att endast den som har ett bevis om rätt att använda

yrkestiteln undersköterska ska få använda titeln i yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område och i verksamhet enligt socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Den som saknar ett sådant bevis ska inte heller få använda en titel som kan förväxlas med yrkestiteln undersköterska. Grunden för att få en skyddad yrkestitel kommer att vara det nya utbildningsinnehållet i gymnasieskolans vård- och omsorgsprogram. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2023.

Propositionen bereds i socialutskottet.

Fast omsorgskontakt i hemtjänsten

I november 2020 redovisades utredningen om fast omsorgskontakt i hemtjänsten med förslag om att s.k. fast omsorgskontakt införs i såväl privat som offentlig hemtjänst (SOU 2020:70, dir. 2019:52). Förslaget innebär att de äldre som har hemtjänst ska erbjudas en fast omsorgskontakt som ska se till behoven av kontinuitet, trygghet, individanpassad omsorg och samordning. Den fasta omsorgskontakten ska vara undersköterska.

Utredningen föreslår att lagändringarna träder i kraft vid två tidpunkter. Förslaget att införa fast omsorgskontakt föreslås träda i kraft 1 den januari 2022.

Förslaget att den fasta omsorgskontakten ska vara undersköterska föreslås träda i kraft den 1 januari 2030 eftersom verksamheterna behöver tid för omställning, rekrytering av nya medarbetare och vid behov fortbildning av personal.

Enligt uppgift från Regeringskansliet i mars 2021 bereds ärendet.

Nationell samordnare för kompetensförsörjning inom vård och omsorg om äldre

Regeringen tillsatte hösten 2019 en särskild utredare, en nationell samordnare, för att stödja kommunerna i deras arbete med att skapa förutsättningar för en hållbar kompetensförsörjning inom den kommunalt finansierade vården och omsorgen om äldre (dir. 2019:77). Samordnaren ska bl.a. initiera förändringsarbete i kommunalt finansierade verksamheter inom vård och omsorg i syfte att göra det möjligt att behålla och rekrytera personal, såväl kvinnor som män, föreslå och förmedla goda exempel på ändamålsenliga och kostnadseffektiva välfärdstekniska lösningar samt bidra till forum för erfarenhetsutbyte mellan kommuner för en god arbetsmiljö. Uppdraget ska redovisas senast den 15 juni 2021.

Informationsöverföring inom vård och omsorg (SOU 2021:4)

Enligt uppgift från Socialdepartementet i mars 2021 är betänkandet Informationsöverföring inom vård och omsorg (SOU 2021:4) ute på remiss med sista svarsdatum den 28 maj 2021.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar Riksrevisionens granskning av statens styrning av äldreomsorgen och regeringens skrivelse med anledning av densamma. Utskottet kan inledningsvis konstatera att det pågår ett omfattande arbete inom äldreområdet och vill särskilt nämna följande.

Utskottet ser positivt på den nyligen tillsatta utredningen med uppdraget att ta fram en äldreomsorgslag (dir. 2020:142). I uppdraget ingår bl.a. att föreslå en äldreomsorgslag med bestämmelser om en nationell omsorgsplan och att överväga och vid behov lämna förslag som stärker tillgången till medicinsk kompetens inom äldreomsorgen

Vidare kan nämnas regeringens proposition 2020/21:175 Stärkt kompetens i vård och omsorg – reglering av undersköterskeyrket, som för närvarande bereds i socialutskottet, samt att betänkandet med förslag om att s.k. fast omsorgskontakt införs i såväl privat som offentlig hemtjänst (SOU 2020:70) bereds i Regeringskansliet.

Därtill kan nämnas riksdagens beslut om ändringar i statens budget inom utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och socialomsorg, anslaget 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet (rskr. 2020/21:237–239).

Slutligen vill utskottet påminna om de två tillkännagivanden som riksdagen gjort till regeringen om personalkontinuitet inom äldreomsorgen och om kunskapskrav i det svenska språket (rskr. 2020/21:216) samt riksdagens tillkännagivande till regeringen om uppföljning och utvärdering av ekonomiskt stöd till äldreomsorgen (rskr. 2020/21:210).

Med hänvisning till det ovan anförda anser utskottet inte att riksdagen behöver ta något initiativ. Motionerna 2020/21:3877 (SD) yrkande 1 och 2020/21:3873 (L) bör avslås.

Utskottet noterar Riksrevisionens rekommendation till regeringen om att säkerställa att det inför framtida överenskommelser med SKR finns en plan för hur den ansvariga förvaltningsmyndigheten ska förvalta uppnådda resultat. Utskottet noterar vidare att regeringen instämmer i detta och avser att följa upp hur det kan åstadkommas. Utskottet anser inte att ett tillkännagivande med anledning av motion 2020/21:3877 (SD) yrkande 2 är nödvändigt. Motionen bör avslås.

Utskottet noterar vidare det Riksrevisionen anför om vad regeringen rekommenderas att ge i uppdrag till Socialstyrelsen samt Riksrevisionens rekommendationer till Socialstyrelsen. Utskottet anser inte att riksdagen bör ta något initiativ med anledning av motion 2020/21:3876 (C). Motionen bör avslås.

Utskottet konstaterar inledningsvis att Riksrevisionen funnit ett behov av en utveckling av kommunernas journalsystem till fullgoda underlag för beslut på individnivå. Utskottet noterar vidare de förslag som lämnas i betänkandet SOU 2021:4 om att för vård- och omsorgsgivare göra det möjligt att genom direktåtkomst eller annat elektroniskt utlämnande ge eller få tillgång till personuppgifter om insatser för äldre eller personer med funktionsnedsättningar och personuppgifter i vårddokumentation hos andra vård- och

omsorgsgivare. Enligt utskottet är detta dock inte tillräckligt för att säkerställa patientsäkerheten och beslut på individuell nivå. Utskottet anser därför att regeringen bör ta fram lagförslag för att säkerställa att personal inom äldreomsorgen får tillgång till samordnade digitala system för journalföring och dokumentation för de insatser en patient får utifrån såväl hälso- och sjukvårdslagen som socialtjänstlagen och återkomma till riksdagen. Riksdagen bör ställa sig bakom det som utskottet anför och tillkännage detta för regeringen. Därmed bör motion 2020/21:3874 (KD) bifallas.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Reservationer

1. Nationell handlingsplan, punkt 1 (SD, KD, L)

av Acko Ankarberg Johansson (KD), Carina Ståhl Herrstedt (SD), Christina Östberg (SD), Pia Steensland (KD), Clara Aranda (SD) och Barbro Westerholm (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:3873 av Barbro Westerholm m.fl. (L) och

2020/21:3877 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 1.

Ställningstagande

Vi anser att det utöver det arbete som pågår inom äldreområdet behövs en nationell åtgärdsplan för att stärka kvaliteten inom äldreomsorgen. En sådan plan bör bl.a. innehålla en tydlig beskrivning av hur kompetensen kan stärkas inom områden kopplade till äldreomsorgen samt hur kompetensförsörjningen, personalkontinuiteten och arbetsvillkoren för personalen kan stärkas. I planen bör även ingå frågan om ett eget hemtjänsteam för varje omsorgstagare, en strategi mot den ofrivilliga ensamheten, språkrav för personal inom äldreomsorgen och möjlighet för äldreboenden att anställa läkare. Regeringen bör återkomma med ett sådant förslag.

2. Framtida överenskommelser med SKR, punkt 2 (SD)

av Carina Ståhl Herrstedt (SD), Christina Östberg (SD) och Clara Aranda (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3877 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 2.

Ställningstagande

Vi anser att regeringen skyndsamt ska ta fram en plan som säkerställer framtida överenskommelser med SKR om hur den statliga förvaltningsmyndigheten långsiktigt ska förvalta uppnådda resultat för att upplysa om hur den avser att åstadkomma uppföljningen av Riksrevisionens rekommendation och en tidplan för densamma.

3. Uppdrag till Socialstyrelsen, punkt 3 (M, C, V, KD, L)

av Acko Ankarberg Johansson (KD), Camilla Waltersson Grönvall (M), Johan Hultberg (M), Sofia Nilsson (C), Pia Steensland (KD), Ulrika Jörgensen (M), Maj Karlsson (V) och Barbro Westerholm (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3876 av Sofia Nilsson m.fl. (C).

Ställningstagande

Vi anser att regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att stärka arbetet med analys, uppföljning och användning av kvalitetsregistren i äldreomsorgen, bl.a. genom de åtgärder som Riksrevisionen rekommenderar. Socialstyrelsen bör alltså få ett bredare uppdrag av regeringen som inkluderar också Riksrevisionens rekommendationer till Socialstyrelsen att utveckla en vägledning till kommunerna om hur kvalitetsregister ska användas i förbättringsarbetet i enlighet med patientdatalagen samt att göra sambearbetningar i syfte att validera kvaliteten i både kvalitetsregister och myndighetens egna register.

4. Samordnade digitala system, punkt 4 (S, C, MP)

av Kristina Nilsson (S), Mikael Dahlqvist (S), Sofia Nilsson (C), Yasmine Bladelius (S), Dag Larsson (S), Nicklas Attefjord (MP) och Mats Wiking (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion
2020/21:3874 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD).

Ställningstagande

Vi delar uppfattningen att informationsöverföringen mellan myndigheterna behöver utvecklas och noterar det nyligen lämnade delbetänkandet (SOU 2021:4) från Utredningen om en sammanhållen information inom vård och omsorg och att utredningen ska slutredovisa den 31 maj 2021. Vi noterar vidare Riksrevisionens rekommendation till regeringen att ge Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med SKR ta fram förslag för hur kommunernas journalsystem kan utvecklas så att de utgör ett fullgott stöd för beslut om vård på individnivå. Vi anser sammantaget inte att det behövs något tillkännagivande.

Särskilt yttrande

Särskilt yttrande (M)

Camilla Waltersson Grönvall (M), Johan Hultberg (M) och Ulrika Jörgensen (M) anför:

Vi vill påminna om de två tillkännagivanden om dels personalkontinuiteten inom äldreomsorgen, dels kunskapskrav i det svenska språket för äldreomsorgens personal som riksdagen beslutade om tidigare i år (bet. 2020/21:SoU9, rskr. 2020/21:216 och prot. 2020/21:88) samt om den ändring i statens budget som riksdagen nyligen beslutade om (bet. 2020/21:FiU46, rskr. 2020/21:237–239, prot. 2020/21:103). I det senare ärendet yttrade sig socialutskottet till finansutskottet (ytr. 2020/21:SoU5y).

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2020/21:89 Riksrevisionens rapport om granskning av statens styrning av äldreomsorgen.

Följdmotionerna

2020/21:3873 av Barbro Westerholm m.fl. (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utarbeta en nationell åtgärdsplan för att stärka kvaliteten inom äldreomsorgen och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3874 av Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samordnade digitala system för journalföring och dokumentation för en patients insatser utifrån såväl hälso- och sjukvårdslagen som socialtjänstlagen och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3876 av Sofia Nilsson m.fl. (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att stärka arbetet med analys, uppföljning och användning av kvalitetsregistren i äldreomsorgen, bl.a. genom de åtgärder som Riksrevisionen rekommenderar, och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3877 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en nationell åtgärdsplan för att stärka kvaliteten inom äldreomsorgen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt ska ta fram en plan som säkerställer framtida överenskommelser med SKR om hur den ansvariga förvaltningsmyndigheten långsiktigt ska förvalta uppnådda resultat och tillkännager detta för regeringen.